

הרב הראשי עיה"ק אלעד מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, תיכון בית יעקב החדש, ת"ת מאור ישראל,
ישיבה קטנה ארחות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad, Israel MORDECHAI MALKA, Founder & President of Institutions "Or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

המלך

פרשת פנחס

תורה

מי מוכשר למנהיגות וכיצד עליו לנהוג

במדבר פרק כז (טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר: (טז) יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בֶּיֶר אִישׁ עַל הָעֵדָה: (יז) אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לְפָנֶיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצֵאֵם וְאֲשֶׁר יָבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּעֲזָן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה: (יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קֹדֶרֶךְ אֶת־הַיּוֹשֵׁעַ בֶּן־נֹחַן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחוֹ בּוֹ וְסִמְכָתָּ אֶת־יָדָךְ עָלָיו:

ופרש"י במדבר פרק כז פסוק יח אשר רוח בו, כאשר שאלת שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: **וכתוב יותר בספרי זוטא פרק כז פסוק יח** איש אשר רוח בו, שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתן ועם המתונים כפי דעתן:

שאלות:

א { והקשו המפרשים מדוע יהושע זכה להמשיך את הנהגת ישראל אחרי משה, והרי מבואר ברמב"ן בפרשת שלח שסדר שמות המרגלים לפי גדולתן וא"כ נמצא שכלב היה גדול מיהושע שהוא השלישי ואילו יהושע החמישי ומהראוי שהוא ימשיך את ההנהגה ולא יהושע? **ב** { **עוד הקשה המשנה שכיר במדבר פרשת פינחס** יפקד ה' אלוקי הרוחות וגו' איש על העדה [כז, טז] ארשום מה שראיתי **במרדכי במס' תענית [סי' תריט]** בד"ה יחיד הראוי למנותו לפרנס, וז"ל שנינו בתוספתא איזהו יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס על הצבור בדבר צבור שאירע להם צער ונזקק להם, פ"י שמינוהו פרנס על שנוקק להם בשום צער שהצילם, דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתמנות על מעשה רבים, ומכאן נהגו לעבור לפני התיבה בראש השנה ויום הכיפורים פרנסין המגנין על הדור שלהם, עכ"ל. היוצא מדבריו שאדם הנזקק להציל את הדור מצער שלהם ראוי למנותו לפרנס על הדור, **וקשה לי קושיא אלימא ממקרא מפורש בפ' פנחס [במדבר כה, יא]** דהכתוב משבח ומפאר את מעשה דפנחס, "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל ולא כיליתי את בני ישראל בקנאותי", והי' במסירות נפש גדול **כמבואר בסנהדרין [פב, א]** והרי דמסר נפשו בשביל הדור, ובאותו פרשה מספר לן הכתוב [כח, טז] דמשה התפלל יפקוד ה' אלקי הרוחות איש על העדה ולבסוף מינו את יהושע, ולפי דברי המרדכי היה ראוי לזה פנחס שנוקק להציל את הדור מהסכנה הגדולה שהיתה מרחפת עליהם ומה הי' דעתיה דמשה דהתפלל ע"ז כלל, וכי נעלם ממנו ח"ו סברת המרדכי דאיש כזה ראוי לזה וא"כ הי' הסברא הפשוטה למנות את פנחס שהציל הדור מכליון לפרנס הדור וצע"ג ודו"ק. ואח"כ מצאתי בב"ח בסוף סי' תרי"ט שכונתי לדבריו עיין שם. **ג** { **עוד הקשה האלשיך**, כי הרי מאז היו אלדד ומידד מתנבאים במחנה (במדבר יא כו). ידע משה כי יהושע הוא מכניס את ישראל לארץ, כי הן זאת היתה נבואתם כמבואר (ספרי במדבר יא כו) ובפרש"י שם. ולמה עשה עצמו כבלתי יודע ומייעץ לפני קונו יפקוד איש על העדה. וגם מציאות אומרו יפקוד וכו', כמו זר נחשב שיראה כמייעץ למלכו של עולם חלילה? **ד** { עוד שאל אומרו אשר יצא לפניהם כו' ואשר יוציאם כו', שיראה דבר אחד נאמר ארבעה פעמים? **ה** { **עוד הקשה רבנו שלמה אלפנדרי זצ"ל**, מדוע כתוב על העדה היה צריך לכתוב אל העדה? **ו** { וכן מה הכוונה שאמר עוד אשר יוציאם ואשר יביאם? **ז** { ועוד היה ראוי לומר לא תהיה עדת ה' **בלי** רועה, ולמה להאריך ולאמר **אשר אין להם** רועה?

כיצד ראוי להנהיג:

אולם התורה באה ללמדנו מי ראוי להנהיג וכיצד ראוי להנהיג שבעצם תפקידו של המנהיג מחולק לשני חלקים והם **ראשית**, איש אשר רוח בו שיוודע להלך כנגד רוחו של אדם ולדעת לקבל כל אדם באשר הוא איך שהוא, גם כאשר הוא נוגד את השקפת עולמו ואת דרכו, כי החכמה לדעת איך להיות קשוב לזולת ולרדת אל העם ומשם להדריכו ולהעלותו מעלה מעלה, ולצערנו רבים וטובים אשר אינם יודעים כיצד להתמודד עם אדם שאינו נוהג כהשקפת עולמם וחושבים שהדרך היא ללכת בצורה מוקצנת נגד דרכו, כדרכו של שמאי שהיה קפדן ובגלל זה דחה כל הגרים שלא הלכו לפי השקפת עולמו, אולם לעומתו הלל ידע לנתב הדברים בחכמה ולקרב אותן ולהלך כנגד רוחו של כל אחד, כמ"ש שלמה המלך חנוך לער על פי דרכו ולא על פי דרכך והשקפת עולמך אלא עם הכלים שיש לו תשתדל לרומם ולגדל אותו, וכמ"ש הגמרא **במסכת שבת דף לא ע"א** לימים נזדווגו שלשתן (אותן גרים) למקום אחד, אמרו קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה. ולזאת משה רבנו פנה לקב"ה והציע שלמרות אשר כלב גדול יותר מיהושע וגם פנחס קינא להשם ובזכותו ניצלו כלל ישראל אך מנהיג אינו יכול להיות קנאי וקפדן, אלא חייב להיות איש אשר רוח בו שיוודע להלך כנגד ולפי רוחו של כל אדם ורק כך יכול לקרב לתורה ולמעשים טובים, כמאמר התנא באבות פרק ב מ"ד הלל אומר וכו' ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. ואין דבר זה אמור דווקא כלפי מנהיג של כלל ישראל אלא כלפי כל אדם במעמדו הוא מנהיג יש בביתו כדכתיב ולהיות כל איש שורר בביתו או בעסקיו או בקהילתו או בתפקידו וכדומא חובה ושומה על אדם לדעת שבחלק שמוטל עליו להיות מנהיג כיצד עליו לנהוג, ורבים טועים וחושבים שכולם חייבים להיות כפי שהן ולא מבינים שהמציאות אחרת ולכל אדם יש תכונות שונות ואף תכלית שונה בעולם והחכמה להלך כנגד רוחו של כל בן ובן ושל כל תלמיד ותלמיד ושל כל עובד ועובד או מבני קהילתו ולרדת אל העם ללמוד להבין ולהשכיל כל אחד את מצבו וצרכיו ויכולותיו וכפי זה להורות את דרכו ולקרבו לתורה, ואם אינו נוהג כך הרי הוא נכשל בהנהגתו, כאשר ישנם

הרב הראשי עיה"ק אלעד מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, תיכון בית יעקב החדש, ת"ת מאור ישראל,
ישיבה קטנה ארחות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad, Israel MORDECHAI MALKA, Founder & President of Institutions "Or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

הורים שטועים ונלחמים בצורה מוקצנת עם בניהם אשר אינם מותאמים להשקפת עולמם ובכך מאבדים את הכל, וכן ס תלמידיו חובתו לחנכו לפי היכולות של התלמיד ולא של המחנך, כפתגם הנפוץ בעולם אל תהיה צודק אלא תהיה חכם שזה מפתח לחיים. **שנית.** אולם מלבד כל הני"ל מלמדת אותנו דבר נוסף שעל המנהיג למרות כל האמור להיות מנהיג ולא מונהג כי בזה מאבד את כל הצלחתו ולכן צריך לתת דגש להיות מוציא ומביא הולך וחוזר לפנייהם שהמשמעות של הדבר להכריע בדברים שמוטל עליו ולא להיות נגרר אחרי דעות בני אדם, ואף להיות הדוגמה וסמל ההנהגה ורק בזה יכול להצליח בתפקידו. ובזה נבא לביאור הפסוקים כדלקמן.

מדוע נבחר יהושע:

החלק הראשון של המנהיג. מבואר במדרש אגדה (בבב) פרק פרשת פינחס סימן טז יפקוד ה'. כיון ששמע משה שימות, התחיל לבקש רחמים על ישראל, שיתן להם רועה שיהיה לו רוח לסבלם, והתחיל ואמר רבונו של עולם אתה יודע כל רוחות של בני אדם, **מי הוא סבלן, ומי הוא רגזן**, אתה פקוד איש על העדה אשר יצא לפנייהם במדבר, ואשר יבא לפנייהם לעשות כל צרכם, ואשר יוציאם בזריות, ואשר יביאם בתפלותיו, ואמר לו הקדוש ברוך הוא כל הדברים שאמרת תמצאם ביהושע תלמידך, לך והקם אותו, הדא הוא דכתיב קח לך את יהושע בן נון ונתת מהודך ועליו (פסוק כ), מהודך ולא כל הודך, שתכריז עליו בכל מחנה ישראל זה ראוי להיות רועה מפי הגבורה, ואין מהודך אלא קולך, שנאמר (הודו בחרובו) [הוד נחרו אימה] (איוב ל"ט כ') ע"כ: **הראת לדעת** כי יהושע נבחר מפני שזכה לתכונות האלו איש אשר רוח בו להבין כל אחד ואחד ולהיות סבלן ונחתן ולא כעסן ורגזן בהיותו יודע לרדת אל העם ולרומם אותם מהמקום שהם נמצאים כי אחרת לא יהיה שייד להנהיג את כלל ישראל אשר יש בהן טרחנים ויש רגזנים ויש מתלוננים וכדומא. **זאת ועוד הוסיף בספר שיחות מוסר לגר"ח שמולוביץ זצ"ל** שמתנאי המנהיג להיות כאב אוהב לישראל שהאב מבין את הבר, וכלשון משה שאמר במדבר י"א יב. וכי אני הרייתי את העם הזה אם אנכי ילדתייהו והביא בשם הספורנו כל מעלת האב שיכול להנהיג בניו גם כאשר הם שונים בגלל שעיני כולם נשואות לאב שאוהב ובוטחים בו שיעזור להם, אך כאשר ישראל מתלוננים ואין להם האימון במנהיג אינו יכול להנהיגם.

מה נתחדש למשה אחר שכבר נאמר שיהושע ממשיד:

ובזה יובן גם מה נתחדש אצל משה רבנו לבקש מחדש לפקוד מנהיג אחרי שכבר נאמר לו על יהושע, אולם אחרי מעשה פנחס אשר קינה להשם ומסר את נפשו והכניס עצמו לסכנה גדולה מאוד ובכך הציל את כלל ישראל, הרי הוכיח מנהיגות ואף הקב"ה הבטיח לו הנני נותן לו את בריתי שלום, והוא מעין הנהגת משה רבנו כפי שאמר לאחר שחטאו ישראל בעגל (שמות לב, לב): "ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת". ולכן משה חשש שעלול להיות לאחר המצב החדש שימונה פנחס למנהיג, ולכן אמר משה צריך שיהיה איש אשר רוח בו שיוודע להלך כנגד רוחו של כל אחד, ואילו פנחס הוא קנאי ולא יוכל לסבול את טירחת בני ישראל וכאשר מבואר עוד על אליהו שהוא פנחס במלכים א פרק יט פסוק י ויֵאמֶר קָנָא קָנָאתִי לִיקְנֹקְךָ אֱלֹהֵי צִבְאוֹת פִּיעֲזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו': ועצר את הגשם שלוש שנים, והשיבו הקב"ה שלמרות זאת יהושע הוא שימשיד אשר רוח בו כדברי המדרש. ומעין זה ראיתי בספר **דף על הדף סנהדרין דף פב ע"א עי"ש**. **ודברים אלו אינם אמורים רק למנהיג כלל ישראל כאשר ביארנו אלא כלפי כל אחד ואחד במעמדו הבעל בביתו והאבא עם בניו והמחנך עם תלמידיו ובעל העסק עם עובדיו והגבאי בבית הכנסת והרב עם בני קהילתו סוד ההצלחה בהנהגה ואף הסייעתא דשמיא שיכול לקבל כמנהיג צריך את הכושר להיות איש אשר רוח בו לדעת להיות אבא לכל אחד מתוך אהבה ולהלך לפי רוחו של כל אחד.**

ביאור המהרש"א מהו מעמדו של רב העיר:

והחלק השני של המנהיג. מסופר בספר ארזי הלבנון על רבי יצחק ב"ר אברהם עקריש בין גדולי תלמידיו המצויינים של הסבא קדישא **מהרש"א אלפנדר זצוק"ל** היה רב האי גאון הנודע בשערים מו"ה יצחק עקריש זצ"ל בעל המחבר ספר קרית ארבע והוא היה זקן וחכם וקנאי גדול ומסר נפשו על קידוש ה' תמיד וכמה פעמים נתפס במאסר עבור עניני הדת לולא הרב הגאון רבי שלמה אליעזר רבו שעמד לימינו ופדהו מרדת שחת בכל עת והיה גם כן עני גדול. על כן ביקש פעם אחד את רבו שישתדל בעדו שיקבלוהו לאיזה רב באחת מן העיירות שבקושטא שיוכל לפרנס את ביתו בכבוד, והרב מהרש"א אמר לו הנני להשתדל עבורך אבל בתנאי כפול שתבטיח לי כי באיזה עיר של קושטא שיקבלוך לרב לא תסרב כלל מלקבל המשרה והוא נתן לו דיבורו, על כן הרב השתדל שיקבלו לרב את רבי יצחק עקריש הני"ל בעיר שהוא גר בה, ורבי יצחק לא רצה למלוך בעיר של רבו אבל הלא כבר הבטיח בדיבורו לקבל בכל מקום שהוא, ובני העיר אף שהיה הר"ר יצחק הנזכר אדם גדול ומפורסם היה להם לחרפה לקבל אחר תחת החכם אלפנדר, הרב לא רצה להורות להם בדבר הלכה מאז רק שכן בעצמו דירה בשכונתו עבור רבי יצחק ולכל שואל שאלה היה שולח אליו ואמר כי שם בית רב העיר ועל כן מוכרחים היו להסכים שרבי יצחק יהיה הרב וקבעו לו פרס בכבוד. ובשבת הראשונה דרש הרב רבי יצחק לפני העם ובאו גם כל חכמי ורבני העיר קושטא וכל הראשים ופרנסים ואחריו עמד הרב מהרש"א על הבימה ואמר על הכתוב במדבר כז-

הרב הראשי עיה"ק אלעד מרדכי מלכא שליט"א נשיא וראש מוסדות "אור המלך"

מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי, ודרכי המלך על המועדים ועוד
רשת מעונות, ורשת גנים, ת"ת פרי תואר, ובית יעקב פרי תואר, תיכון בית יעקב החדש, ת"ת מאור ישראל,
ישיבה קטנה ארחות יהודה, ביהמ"ד גבוה לרבנים ודיינים "לקח טוב" קופת "מפעל החסד" אלעד
Chief Rabbi of Elad, Israel MORDECHAI MALKA, Founder & President of Institutions "Or Hamelech"

עיר התורה שקרובה אליך

טו יפקוד ה' וכו' איש על העדה אשר יצא לפניו וכו' ושאל את כל שאלות הנ"ל? ואמר המהרש"א לבאר אמנם בדורות הללו בעונותינו הרבים כשלוקחים רב הוא רק לשאלות איסור והיתר ובשאר עניני העיר אין משגיחים על דברי הרב רק יתנהגו על פי דעת בעלי בתים, ולא עוד אלא שתולים בוקי סריקי ברב לאמר כי ציוה הרב לעשות כך וכך ובאמת אינו כן והרב מחריש לזה, ועל כן אין ידוע מי ומי הוא המושל אם הרב על הבעלי בתים או הבעלי בתים על הרב, ועל כן ציוה משה והזהיר מאוד באזהרה כפולה יפקוד ה' איש על העדה שיהיה המנהיג איש בתקפו על העדה ולא שהעדה יהיה עליו, וגם אשר יצא ויבא לפניו דווקא ולא מאחריהם לגור אחר דעתם רק המה יגררו אחריו בדעתו, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, דהיינו שאמנם יש רועה אך לא יודעים מי הרועה אם הרב או איזה בעל הבית המושל בדעת הרב כנוכח, והעיקר שהמנהיג לא ישא פני איש ויהיה מושל בכל אשר בהעיר על פי התורה אשר יורה להם עד כאן תורף דבריו הקדושים ע"כ. וכתב בספר נפש שמשון על קניני התורה, התורה ניתנה לחכמים שבאותו הדור אל השופט אשר יהיה בימים ההם, ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימך רש"י דברים יז ט, וכאותו מעשה ברבן גמליאל שקבע את יום הכיפורים ליום מסויים ורבי יהושע חלק עליו ורבן גמליאל גזר עליו שיבוא אצלו באותו יום במקלו ובתרמילו וכך אכן עשה רבי יהושע ר"ה כד ע"ב. ואפשר לומר לזאת קוראים לרב העיר בשפת חז"ל "מרא דאתרא" שפירושו בעל הבית של העיר ומה בעל בית נוהג בביתו לפי דעתו ואחריו בני ביתו, כך בני העיר חובתם לנהוג על פי רב העיר בכל עניני העיר, ואוי לנו שכך עלתה בזמננו שיש מאנשי הפוליטקה אשר מזלזלים בכבוד התורה ופועלים על דעת עצמם מתוך אנטרסים ללא התחשבות ובלי התייעצות עם רב העיר, ואשרי ההולך בדרכי התורה אשר מלמדת אותנו בינה להבין ולהשכיל עד כמה חובת תושבי העיר לנהוג בכבוד התורה. ובדומה לכך לכל מנהיג כפי דרגתו צריך לדעת להנהיג ולא להיות מונהג בכל נושא ומאידך צריך לשמר את מעמדו של המנהיג ולתת את המקום והכבוד המגיע לו כי רק בדרך זו יש הצלחה.

מעשה שהיה עם בעל התיבות והגר"מ בנעט:

ומסופר על גדולי ישראל כיצד דאגו לשמר ולא לפגוע בכבוד המנהיג כגון רב העיר, מסופר על בעל התיבות רבה של ליסא שנזהר מאוד לא לפגוע בכבוד הזולת גם על חשבון כבודו עצמו הוא, פעם דרש בבית הכנסת בעיר ניקלסבורג בנוכחות האב"ד א"י רבי מרדכי בנעט זצ"ל וכאשר רמ"ב העיר באמצע הדרשה שיש ירושלמי שמשמע ממנו שלא כדברי התיבות הלה לא הגיב כלל ובמקום זה קיצר את דרשתו באופן שכולם כולל רמ"ב חשבו שלא מצא תשובה לקושייתו של רמ"ב, אמנם כשחזר לביתו המרא דאתרא עיין שוב בסוגיא וראה שהצדק דווקא עם הדרשן האורח רק אחרי הפצרות רבות מצד רמ"ב הודה בעל התיבות שבאמת לפי מסקנת הירושלמי דווקא מוכח שהוא צדק בדבריו בדרשה אבל הוא לא רצה לפגוע בכבוד האב"ד הוא אמר שדמא ידידיה של המרא דאתרא סומק טפי מדם עצמו אשר אך עובר אורח הנהו ומוטב שיחלל כבודו ואל יתחלל כבוד הגאון מרא דאתרא בכדי לא לפגוע במנהיגותו, רמ"ב התפעל מאוד מהתנהגותו של הדרשן האורח ומיד כינס את כל בני העיר כדי לספר להם על גודל מדרגת הרב מליסא.

מעשה עם הגר"א:

וכן מעשה שהיה בוילנא בזמנו של הגר"א בבית החייט שהיה שכנו של הגר"א התעוררה שאלה על עוף בערב שבת שלח החייט את אחד מילדיו שילך לשאול את הגר"א והגר"א הטריף את העוף, אשת החייט שלא ידעה שבעלה שלח את אחד הילדים לשאול את הגר"א שלחה אף היא ילד אחד שילך לשאול את רבה של וילנא רבי שמואל ב"ר אביגדור זצ"ל חזר הילד ואמר שהרב פסק שהעוף כשר, והמבוכה היתה גדולה חזרו לרב ואמרו לו שהגר"א פסק שהתרנגולת טריפה, הלך הרב לגאון ואמר לו אתה אמנם גדול ממני בתורה עשרת מונים אך אם נפסוק כמוך תתערער סמכותי כרב העיר עלינו לבוא לבית החייט בליל שבת זה ולאכול שם את העוף התורה אינה תלויה בגאוניות של הגר"א אלא ברב הפוסק של העיר אני הרב ולא אתה, והגר"א הסכים לו אך כשהגיעו לבית החייט והתיישבו כדי לאכול את העוף באותו רגע ניתק החבל שקשר את המנורה לתיקרה ונר החלב נפל לתוך התבשיל וממילא לא יכלו לאכול את העוף מובא בספר הגאון החסיד מוילנא עמ' רנ"ג. הראת לדעת כי דעתו של הגר"א שחובתו לבטל דעתו לדעת המרא דאתרא גם אם הוא גדול ממנו בכדי לא לפגוע במנהיגותו, אולם מהשמים חסו על כבוד הגר"א שלא יתבזה כאילו הוא טעה ונפלה המנורה כך שנשמר כבודו.

מוסר השכל:

עלה בידנו ללמוד כי בכדי להיות מנהיג מוצלח וראוי לכך תלוי בשני החלקים מצד אחד להיות מאוד לבבי וסבלן כלפי כל אחד ולהבין לרוחו של הזולת ולהיות שותף לכאבו ולשמחתו בכדי שיתחבר למנהיג ויושפע ממנו לטובה, ומאידך אסור להיות מונהג אלא חובתו להנהיג ושהדבר יהיה ברור בכדי שישורו למרותו, ואפילו בביתו רוי שהדבר יהיה ברור שהאבא הוא הסמכות העליונה ולו משפט הבכורה וההכרעה שרק כך אפשר לגדל ולחנך את בניו, וכך הדבר בכל מסגרת שאדם נמצא חייב להשתמש בשני החלקים ואך ורק כך יוכל להצליח בתפקידו.

בידידות ואהבה

הצב"י מרדכי מלכא ס"ט